

TRENUCI

gonila me
 zlrudost izgubljenog belca
 stajala si
 na bedemu tuge
 kao devojčica
 u čekanju neobranog ploda
 dovikujući
 reči neponovljenih
 susreta
 razdražen
 od našeg gledanja
 i mirnog čekanja
 belac je —
 otišao
 i ostavio nas skamenjene
 na granicama uzaludnih
 verovanja

**

razdrobila si dušu
 mladog jablana
 razbolela si mi misli
 ružo — cvete rumeni
 poljupcem —
 bežanja

Strahinja J. RODIĆ

LJUBOMORA

Danas smo ja i Ona izišli u polje. Ona se odmah zaljubila u cveće, i izvršila stotinu preljuba po polju... Mene je, naravno, ostavila...

Ja sam razmišljao o astronomiji žutih maslačaka, koji imitiraju zvezde... I studirao društveno uređenje jégnog mravinjaka...

I slušao predavanje starog poljara o pčelinjem matrijarhatu...

Kada je ona došla sa rukovetom svojih ljubavnika, pokušao sam da izmislim buket reči, koje će joj se više svideti od izabranih cvetova... Reči nisu mogle da poistovete moju ljubav i cveće.

Iz ljubomora, zadržao sam je dugo na suncu, sve dok nisu uvenuli cvetovi, taj šareni harems njenih ljubavnika.

Spasoje LABUDOVIĆ

Upoznali smo se na bulevaru An Spak. Nehajno je držao ruke u džepovima i povremeno nagibao ramenom na levu stranu. Za čitavo to vreme naprezao sam se da razumem ono o čemu je razgovarao sa mojim prijateljem. Da li zbog mog ćutanja ili zbog mog izgleda, tek on mi se obratio:

— Stranac ste?
 Pogledao sam ga:
 — Da, Jugosloven.
 — Jugosloven?

Začudio se. U momentu me prožeže kičmom ljutnja, crvljivo ponavljajući opasku. Hteo sam nešto da mu kažem... Očutao sam.

Iznad nas se spustilo sivo zimsko nebo. Kiša je neprestano muzla neformaste oblake. Bilo mi je dosta te kiše i čudne, vodnjikave zime i ljudi koji su žurnili nekud bulevarima i sličnih, gotovo istih, fizionomija prodavača novina, koji su isušile glasno uzvikivali naslove večernjih izdanja. Ljutio sam se na sebe i svoje, ruke koje su danima bile mokre i gotovo oglodane na zglavkoviima, od tog neprestanog guranja u džepove.

Zajednički prijatelj nas je napustio obećavši mi da će me sutra posetiti. Ostali smo sami. Slučajno, obojica smo bili okrenuti na istu stranu. Pogledi su nam se gubili u farovima automobila. Signalno svetlo se promenilo i sa trga Brukera nastavila je presipajući se desetoredna kolona automobila.

— Brisel!
 Posmatrao sam taj grad pun žilavog, a u isto vreme setnog ritma širokih ulica. Bilo mi je svejedno šta će se dogoditi tog večera u tom mokrom i zagušljivom gradu. Prihvatio sam poziv slučajnog poznanika. Želeo je da mi pokaže svoj grad. Bio je čudan, a u isto vreme ponosan kad bi govorio o gradu u kom je odrastao, u kom smo eto, slučajno zajedno, u kom eto, on vozi svoj sportski „Mercedes“. Krenuli smo. Uklještili smo se u kolonu automobila i tako odmicali kišnom paradom civilizacije. Šućuren na dnu automo-

bila, gotovo u motoru, osećao sam njegovo ujednačeno dahanje i bio niži od svih koji su nas okružavali.

Jednim svojim delom taj grad je ličio na ostale gradove. Najzad smo se izvukli iz klešta saobraćaja i pošli prostranom, polupraznom ulicom. Poznanik je bio dobar vozač i sudeći po vestim otsečnim zaokretima, voleo je da sedi za volanom. Provušli smo se kroz dve ulice i ušli na popločan trg. — Stari trg, objasnio mi je poznanik, a ja sam još jednom u njegovom tonu osetio sigurnost i nešto jače od gordosti što me je peklo do krvi.

— Hoćete li da pogledate?

Razmišljao sam. Želeo sad da se izjednačim sa njim, u tonu i intonaciji u pogledu. Izišao sam na vlažni trotoar. Postepeno sam osećao u sebi visinu, tu vlažnu, raskošnu gotiku, koja je snažno zaparala svojim vrhovima u kišnu moć, tu fluidnu svetlost starih palata. Zastao sam pred gradskom kućom. Na desetak metara iznad zemlje kroz prozore njenih otvora diskretno svetlo skrivenih reflektora presijavalo se na krupnim, gotovo kristalnim kapima koje su učestale pojačavajući visinu i snagu njenih tornjeva koji su negde gore, pod samim nebom čitali u miru polusenki. Sa leve i desne njene strane, u blagom polukrugu podbočile su se palate esnafa flamske renesanse. Čudno; izukršana svetlom, zaspala gotika sa titravim pozlatama renesanse odavala je na prvi pogled izlomljenu harmoniju stilova, da bi malo kasnije, negde dalje, u visini, stvorila čvrstu impresiju, nešto čvršće od lepop.

Poznanik me je opomenuo sirenom. Između njega i mene, sa blagim šumom provukla su se

ETJEN

SA PUTA PO BELGIJI

MILAN TOPOLOVAČKI

duga, crna kola. Nekoliko trenuta kasnije kiša postade jača.

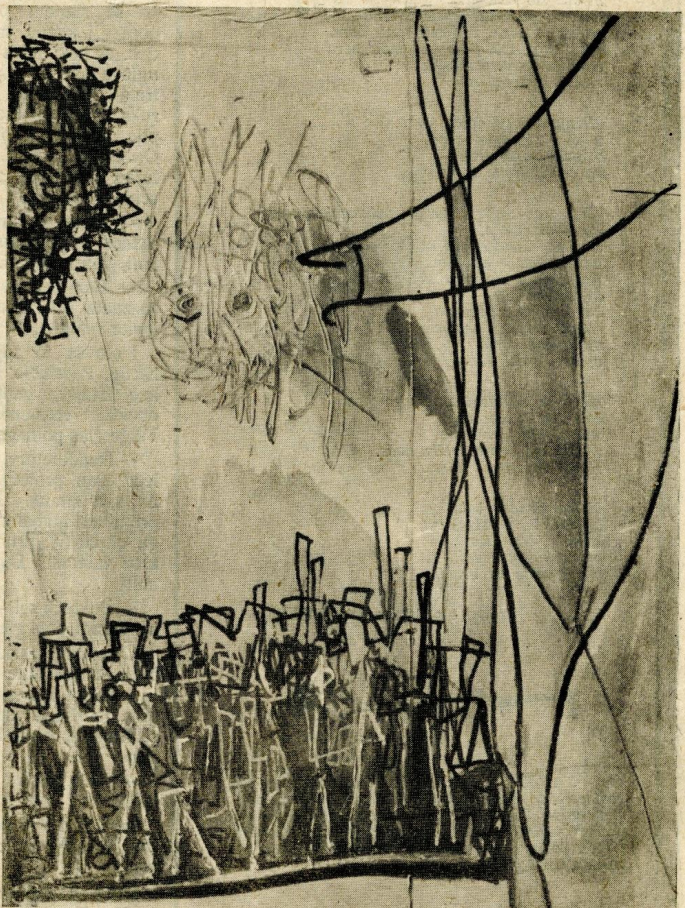
— Palata kraljeva!

Zahvalio sam mu se. Obrisaosam lice maramicom i nastavio da šljapkam po vodi koja je već uveliko pokrila trg. Poznanik je parkirao kola. Osloboodio sam ga. Sa nekim čudnim i više od nadmenog izgleda ušao je u restoran esnaiske palate.

Ostao sam na trgu srednjeg veka, niži zbog gotike, razdražaniji zbog pozlaćenih fasada, istinitiji zbog neznanja jezika, uvredjen zbog poznanstva.

Palata kraljeva je adaptirana u komunalni muzej. Iznad prvih nabora ukrasa, nad samim portalom gotike, deset kopalja nad mirnim trgov para nebo blaga izukršana svetlost reflektora. Sigurnije, jače i neupadljivije, raširila je ova palata svoje masive levo i desno od pravca gradske kuće, izjednačena je sa njom po visini, po nebu. Trg je ostao prazan. Potpuno mokar, otvorio sam vrata renesansnog restorana, ostavivši za sobom pust, gotovo četvrtasti trg.

Za ogromnim stolom, okrenut povisokom kaminu, sedeo je moj poznanik. Svetlost dva nagorela drveta padala mu je titravo na lice, a ja sam se trudio da shvatim njegov pogled, da ga pronadjem između polucrvenih titraja plamen. Oči mu nisam mogao videti, povremeno sam nazirao u njima neku dečačku jasnoću i nešto čudno što još uvek nisam shvatao. Pio je martini. Na njegovo insistiranje pokušao sam i ja, ali mi nekako nije prijao. Etjen je puno pio i na moje iznenadjenje, glas mu je postao postepeno

TADEUŠ KANTOR: FAŠIZAM

melodičniji. Nisam ga mnogo razumevao. Govorio je na svom jeziku. Dugo mi je pričao o Briselu, o sebi, a naročito o majci. Zatim sam morao i ja da pričam o svojoj, njemu nepoznatoj zemlji. Trudio sam se da ga zadovoljim, da izazovem kod njega divljenje, a kada sam uspeo pitao sam se da li je sve to bilo istina. Pričao sam mu dugo, pronalazeći najlepše pejzaže, najlepše ljude, čudeći se samom sebi i dotada nepoznatoj mi sposobnosti da bilo koga zainteresujem svojim. Etjen mi je postao simpatičan. Pozvao sam ga kod sebe u hotel. Stanovao sam na trgu Bursa. Popeli smo se na zadnji sprat. U mojoj sobi je vladao nered i kako sam primetio, to mu je prijalo. Pounodio sam ga šljivovicom. Dopala mu se. Flaša je bila polupuna. Etjen je gotovo sve sam ispio. Rakija je slabo delovala na njega. Ostatak vremena koji smo proveli u sobi bio je posvećen šljivovici: objasnio sam mu kako se dobija. Bio je srećan, želeo je da vidi moju zemlju, želeo je da bude moj gost. Zamolio me je da odemo njegovim roditeljima. Pristao sam. Stanovao je na periferiji, u centru Bua Fora. Ponovo smo seli u kola. Motor je zurao, odlepilo se od zemlje i poletelo u buku grada. Etjen se provlačio između automobila, kvareći pravilan raspored pravaca po bulevarima.

— Ovako djavoli voze!
Nekoliko kapi znoj mu zasija na licu. Oko nas, po trotarima, začujka drveće. Sad više ništa nisam mogao videti. Utonuo sam u kola, u neku čudnu nadu, u neko nenormalno očekivanje. Plašio sam se. Zeleo sam da vidim kako će se sve to završiti. Za momenat sam opet gledao njegovo lice. Ogromne oči, napregnute i svetle, gotovo crvene, kosa čudno prilepljena za čelo.

Na svakom uglu, glasno je izvikivao imena ulica, hotela i restorana. Etjen zabaci glavu unazad. Daleko iza nas zapara kišu-sirena.

Dve zviždaljke prozviždaše pored nas.

— Budale!! — nadjača buku Etjen, i naglo ukooči. Ja udarih glavom o ivicu vetrobrana, osetih bol i nešto tupo među očima. Etjen dađe gas i kola ruknuše u mračnu ulicu. Ugasio je farove. Ako sam dobro video, kazaljka je pokazivala 130 km. na sat. Etjen je zavijao čas levo čas desno, provlačeći se uličicama, snažno kočeći i menjajući pravac. Uspeli smo da zavaramo policiju. Zaustavili smo se na dnu neke male ulice. Hteo sam da mu nešto kažem, ali me je bilo sramota. Vilice su mi se tresle. Etjen je takodje teško disao. Postepeno sam se sredo. Ugledao sam poštanско sanduče, izišao iz kola i pošao prema njemu da spustim pisma. Ulica je bila pusta. Kiša je prestala. Kada sam se vratio, ugledao sam Etjena sa glavom na volanu. Probudio sam ga. Izvinjavao se, priznao je da je pijan. Nije više mogao da vozi. Tišina. Ulicom odzvanjaju koraci policajca. Pošli smo prema tramvaju. Grad se budio. Etjen je teturao mokrom ulicom. Prihvatio sam ga. U jednom momentu, on se navatio na mene svom težinom, ja sam mu podigao glavu. Oči. Prijatne. Pijano mutne. Posmatrao sam ga dugo, i shvatio da je to samo običan, dečak, koji je pronašao „svoj“ život, srećan što živi. Zamolio me je. Opet sam mu pričao dugo, a moj promukli glas parao je mir ulice. Objasnio sam mu. Etjen me je i dalje gledao svojim dečakim očima, a ja sam mu bezbrojno puta ponovio:

— Ne brini, Etjen, sutra će biti bolje.

MARIJA JAREMA: KOMPOZICIJA

IZMEDJU DVA ČUTANJA

MILETA RADOVANOVIC

1

„Ne. Svakako ne. Oni nijesu poznanici od juče.“ Tako su svi rezonovali. I mislili su tako. Sigurno je to. „I baš su čudni, stalno sami. Nikog ne primjećuju“, to su rekli jedni. A drugi: „Nijesu čudni. Obični su, samo su mladi.“

Nedjelja je otvorila veliku kapiju za posjetu i ljudi ulaze. Vraćaju se brzo. Obično i najčešće. Jer žure se. Jer treba još negdje stići. Jer... na kraju i odužili su se.

Berber se jedino ne žuri. I ne priča. Čuti. Kao i uvijek. Zakuca na svaka vrata. Ili jednostavno: udje. Kaže jednu istu riječ. Davno spremeljenu, koliko puta ponovljenu. Kao da sebe ubjeduje. „Nijesam nijem. Zaista ne.“

2

„Dobro je što si došla“, rekao je. I stao. Šta drugo da kaže? Riječi su sputane. Tonule na negdje i uzalud se muči da ih pohvata i prostre ispred nje. Bili su sami. A prolazili su pored njih: u grupama, udvoje, pojedinačno.

I jedan bijeli mantil je otperjao pored njih. Uostalom: ništa neobično. Uvijek se oni muvuju tuda. „Prošle nedjelje te nije bilo. Vjerovao sam: doći ćeš danas. Vidiš: obistinilo se.“

Odjednom, kao opečen: „Ti mi još ništa ne kažeš.“

„Zašto bih se ljutio? Ni najmanje“, dodao je. Tišina je vječno mlada predlji. Obesumit i podavri riječi. On joj nedopusta da se dalje goji. Prekida joj nit. Batrgala se kao tek preklano jagne.

„Jasno mi je sve. Nemoj se trošiti. Ni trudit uzalud“. Htio je reći: ostavi sva ta jalova kazivanja. „Mrziš me: kao pašče koje podmluo žada bol. Danas si tu samo zato da mi pljunuš u lice. Ako je tako: uradi to. Odmah. I zašto da ne? Ja čekam. Spreman sam“. A pomislio je: nemam pravo. Sigurno je da neće. Nije takva.

Tekla je čas blaga, čas hirovita bujica riječi između dvije obale od kojih je jedna izgledala nerastopljiva.

I onda razjareno: „Još mi ništa nijesi rekla“. Reče za sebe: ovo je nijemi prezir. Najteži. Kako se samo dosjetila da ovako muči?

„Da, gad sam“, nastavi. „prevario sam te. Lagao: bezočno, bestidno. Priznajem to. Sve priznajem.“

„Shvatam potpuno: postupio sam bogaljski. Do kraja, sasvim.“

Mislio je: dokle će ovo čutanje. Treba ga zgaziti da se nikad više ne ukorijeni. I ne razgrana. Davljenički se drži i ne dopušta da mu se izvučemo iz mreže. Pauk tih, sveobuhvatni, procijetdi.

„Znam“, kao da se prisjeti. „Hoćeš da me pustiš do kraja. Da sam kidam mreže.“

Sjenke su neosjetno i tako brzo postale dugovrate. Ukrštale su se kao mačevi. Miješale. U prolazu tako. Sjenke: neodvojivi, vjerni, neizgubljeni, uvijek prisutni pratioci.

Zašto je upravo i došla, pomisli. Neće ni da prokamenim. Riječ jednu da izusti. Da zalepreša i rasijera ovaj jodoform što vječito davi.

„Sad si na tragu“, reče. „Ne mnogo više od toga. Sad si mi i prag prekoračila. U jazbinu zavirila. Znaš me sasvim, dokrajno.“ Kao da tek sad vidje: „Nijesi stavila parče krpe preko nosa i ustiju“. Rekao je to s prizvučkom čudjenja i dodao: „Mogla si. Vidim: usta ne opterećuješ. Muk se u njih ugnijezdio. Jezik ne umaraš.“

3

„Vidiš kako smo daleko od svetiljki?“, pitala je onda. One su se rasijale dolje u kotlini, ludo treperave. Kao ukotvljeno stado zvijezda što hoće da popase mrklinu.

„Vidim.“ I mislio je istovremeno: opet mi je skinula koprenu odsutnosti.

Svitci su letjeli u rojevima. Gasili se i radjali. Puna ih je suma. Bezbroj varnica. Čini se: izbijaju neuništivi iz nevidljivog, tajanstvenog grotla.

„Prijetelji naši“, rekla je.

A baš je htio da joj sve kaže. Mislio je: ne smijem to sakriti. Bilo bi podlo. Suviše bi bilo. Zaista.

„Što čutiš?“, pitala je. „Kao da ti jezik korotuje. Stalno i bez prestanka“. Bio je to prekorač: čist i bezazlen.

On se opet osvjestio. I predomisli: „Mislija si na njih: male, djindjustrave, iskrčave. Vidiš: kao da se gase u travu. Mrak ih plijevi.“

Suma je mirisala jedrinom, zdravljem, zadovoljstvom. Činilo se: kiša ju je oplodila i udjevila. Navraća ona skoro svako predvečerje.

4

Trže se. Pitaš: što nas gledaju. Ništa. „Onda pomisli: možda pljuke na čas kada me pogledala. I srela čak. A opet me posmatra. Čudno, čini mi se. Ipak: razlikuju se pogledi. Po težini, čemu li? Kakav li je ovaj?“

„Ovdje je svakako neizdrživo“, počeo on.

„Ne. Ne svatam.“

„Kašljem li? Vidiš i sama. Kašalj je ovdje obilato horski ili pojedinačno nadmetački.“

„Da, sanjam često. Snovi se razbiju u bezbroj parčica. Defiluju ispred mene, maglom obavijeni. Htio bih nekad da sačuvam nešto od njih. Ne uspijeva mi.“

5

A one noći se zaista dugo lomio. Da joj sve kaže, ili: Ne.

I šta ga vezalo za nju. Mira je uostalom bila ljepša. Svi su to rekli.

Govorila mu je uvijek: nježno, lelujavno, toliko glasno da samo on čuje: „Imaš divne oči. Zaista lijepe. Kurvarske“, objašnjavala je.

Nije je mogao nikako podnijeti. Trovao ga dah njen: vruć, obrazolizav. I rez onaj iza lijevog pleća. Tamnocrvena pruga u meso usječena. Gdnat stonogasta gusenjica koja nikad neće sići. Mislio je: dosta mi je i mogla. Treba to zaboraviti. Svakako. Treba... .

A za ovu su mu rekli: „Lud si. Nije za tebe. Vidiš: oči nam uvijek protrče između njenih nogu.“

6

„Teško mi je“, nastavi. „Da sam ti rekao: bolestan sam (svako nosi i guči u sebi neku bolest), makar dodao: sasvim malo, razumljela bi. I shvatila. Mogao sam i prečutati pojedinosti, zar ne? Ovako: sve sam prečutao, i sada čekam da mi sve bačis u lice.“

Ona: i dalje nijema. Bez šuma. Jesu li joj se zamrzle vilice i riječi u njima? Možda su se zamrsile kao zmijske pa ne može izvući onu koja joj treba. „Još mi nijesi ništa rekla?“, pita i začudi se. Istovremeno.

Izbeže pitanje. Vješto. Brzo i neočekivano. kao da ga nije ni čula.

„Sječaš li se one...“ i kaza njeno ime.

„Ne“, pomalo otsutno će on. Ispriča mu o njjoj.

„Nikad mi nijesi to ime spomenula. Otkud ti sad? Nova poznanica?“ Nije stigao ni da se dočudi ovom zaokretu a ona nastavi. Opet bez odgovora:

„Kažu: rebra će joj sjeći“. Pogledala ga je.

Pravo u oči. Njemu sinu: tamnocrvena gusenjica iza lijevog pleća, ili desnog. Svejedno kojeg.

„Rebra?“, upita a bora mu razora čelo.

Potsjećaju ga uvijek na grane mladih jasenova koje je nestedimice lomio. A i one u nećija rebra. Sve grane. I ruke nećije. I život.

Čudna mu ova priča. Zagonetna.

Ubode ga ona. I čutanje ovo: ponovno.

Pomislio je: prebacuje mi. Opet. I dalje će.

Svim rečenim. I nerečenim. Ima i pravo. Trebao sam joj reći. Ne dopustiti da dodje i ovdje sazna sva nezakazivanja.

Pogleda na sat. Iznenađi se. Vrijeme je uvijek bilo brzohod. Kako su je pustili da ostane, pomisli. Poseta je davno završena. Svi su već otišli.

Razumljela je.

Išli su još uvijek gradar. Onda je zastala.

Prva riječ je zapela u brbu, probala ustavu pa su pokuljale i ostale.

„Došla sam da se operišem. Sramota me što ti nijesam rekla sve još ono večer. Ljekar kaže: Nije opasno. Najviše dva rebra.“

Mrak se otpljivo, značalki uvlačio u sve pore. Biskajo je i prosjakčki se gušio u uglovima.

Bolničko zvono ga ispruta, pa se ugušio. Začuta.